

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויחי תשע"ח

ההתייחסות הנכונה אל חטאיהם של אישי התנ"ך

פעולה פזיזה מדויקת, ללא שיקול דעת מספיק³.

דעה נוספת בענין חטאו של ראובן

והנה, חוץ מן הדעה שראובן רק "בלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב", יש גם דעה אחרת בגמרא, ולפיה ראובן אכן בא על בלהה (שבת נה, ב). ואולם גם לפי דעה זו צריכים להבין, שאין מדובר במעשה שנבע מתאוה שפלה ח"ו, אלא במעשה שנעשה מהטעם שהזכרנו לעיל - חשבון של כיבוד אב. מחמת חשבון זה, הלך ראובן ועשה מה שעשה, כדי למנוע את אביו מלחיות עם בלהה.

ובכל זאת, לדעה זו, שראובן אכן בא על בלהה, גם אם נעשה הדבר שלא מתוך תאוה, אלא מתוך חשבון של כיבוד אב, צריך להבין: איך מגדיר יעקב מעשה זה בלשון עדינה כל כך - "פחז פמים"? והרי יש כאן עבירת עריות, שהיא מעבירות החמורות שבתורה, ומאי נפקא מינה מאיזה מניע נעשתה?

התשובה לשאלה זו היא, שתוכחתו של יעקב לראובן (שהיתה בסוף ימיו של יעקב, על סף מותו), נאמרה לאחר שראובן עשה כבר תשובה על חטאו. ראובן ערך תעניות וסגופים כדי לכפר על חטאו (רש"י בראשית לו, כט), וחז"ל אף אומרים (ב"ר פד, יט), שזכה בגלל זה שיצא ממנו הושע הנביא שאמר: "שובה ישאל עד ה' אלקיך" (הושע יד, ב). ברור אפוא, מדוע לא הוכיח יעקב את ראובן על מעשה בלהה בלשון חריפה. שכן ראובן בעל תשובה היה, ואין מזכירין לבעל תשובה מעשיו הראשונים (ב"מ נה, ב).

מעשה יש לשאול להפך: אם עשה ראובן תשובה על מעשה בלהה, מדוע מוכיח אותו יעקב על מעשה זה (אם כי בלשון רכה)? הרי שב בתשובה, ומה עוד רוצים ממנו? - התשובה היא זו: נכון שראובן עשה תשובה. אבל תשובה שלמה שתתקן את קלקול החטא במלואו - איננה דבר קל כל כך. אמנם קל מאד לעשות תשובה, "פי קרוב אליך הדבר מאד, בפיך ובלבבך לעשותו"⁴ (דברים ל, יד), אבל התשובה היא כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. קל מאד לטפס אל המדרגה התחתונה, אבל קשה מאד להגיע למדרגה העליונה. ולכן, למרות שראובן שב בתשובה, אבל יעקב ראה ברוח קדשו שעוד לא הצליח לנקות עצמו לגמרי מאותו חטא, ולכן הוכיחו.

תשובה שלמה - תהליך קשה

היום לוקחים את ענין התשובה בקלות. צמים ביום הכיפורים, אומרים וידוי, וחושבים שהחטא נעלם. אבל האמת שתשובה איננה דבר כ"כ פשוט, ולא כל כך קל למחוק את החטא על ידי תשובה. בתנ"ך מבואר, שבימי יחזקאל ישראל לא האמינו כלל שתשובה יכולה לעזור. למה לא האמינו? כי הכירו וידעו את כח החטא, והרגישו עד כמה החטא מרחיק את האדם מה'. "אמרתם... פי פשעינו וחסטתינו עלינו, וכס אנחנו נמקים, ואיך נקיהם?" (יחזקאל לג, י) "כסבורין אתם שלא תועיל לכם תשובה"

מה היה חטאו של ראובן?

יעקב אבינו אומר: "ראובן, בכרי אתה, פחי וראשית אוני, יתר שאת ויתר עז" (בראשית מט, ג). פכבוד בני, וכראשית אוני, ראוי היית ליטול חלק יתר על אחיך בכהונה ובמלכות, ולקבל פי שנים בנחלת א"י (אונקלוס שם). ואולם, "פחז פמים - אל תותר" (שם, ד). בגלל מידת הפחזות שבך, לא תזכה להיות יתר על אחיך, ומעלות רוחניות אלו ינתנו לאחרים. כהונה ללוי, מלכות ליהודה, ופי שנים בנחלה ליוסף (חלק אחד למנשה, וחלק אחד לאפרים). ובמה התבטאה פחזותך? - "פי עליית משכבי אביך", כפי שמסופר בפרשת וישלח: "וילך ראובן, וישכב את בלהה פלגש אביו" (שם לה, כב).

והנה, חז"ל אמרו, "כל האומר ראובן חטא, אינו אלא טועה" (שבת נה, ב). והדברים תמוהים לכאורה: הרי בכתוב מפורש שראובן חטא, וגם יעקב מדבר על כך שראובן חטא. וא"כ, איך אומרים חז"ל "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה"? התירוץ הוא, שחז"ל לא התכוונו לומר שראובן לא חטא כלל. חז"ל התכוונו רק לומר, שראובן לא חטא בחטא שכתוב בו, כפי שמשמע מפשוטו של מקרא, אלא היה כאן חטא אחר, קל הרבה יותר.

מה היה, אפוא, חטאו האמיתי של ראובן? בגמרא מובאות כמה דעות בענין זה. לפי דעה אחת, ראובן ביקש לחטוא עם בלהה, אך למעשה לא חטא¹ (שם). ולפי דעה אחרת בגמרא, אפילו מח שבת חטא כזה לא עלתה על לבו, וכל חטאו היה, "שבלבל מצעו של אביו"², ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה" (שם). "ולמה בלבד? - שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה. בא ראובן ותבע עלבון אמו. אמר: אם אחות אמי (רחל) היתה צרה לאמי (לאה), שפחת אחות אמי (בלהה) תהא צרה לאמי"? (שם) בשלמא רחל היתה מתאימה להיות צרה לאמי, שכן גם רחל היא מן האמהות הקדושות, פאמי. אבל בלהה, שפחת רחל, גם היא תהיה צרה לאמי?! ... אמנם בלהה היא צדקת, אבל לא כמו אמי! היא אינה נמנית בין האמהות הקדושות! מה שמניע אפוא את ראובן, הוא חשבון של כיבוד אב. לכן הלך ובלבל מצעו של אביו.

ובכל זאת, המעשה של ראובן אינו מעשה ראוי. היה צריך להתחשב יותר בכבודו של יעקב. הרי יעקב הוא אביו, והוא רבו, והוא גדול הדור ונביא - היה צריך לסמוך עליו, שאם מצא לנכון לחיות עם בלהה בחיי לאה אמו, ודאי שיש לו איזה שיקול לנהוג כך. רש"י הרי מסביר: "כך היה יעקב עושה בארבעה אהלי נשיו, מעמיד מטה לשכינה, ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה - הוא בא ולן אותו הלילה" (רש"י שם ד"ה אחת של שכינה). אבל גם אם ראובן לא היה מודע לכך ולא הבין את שיקוליו של אביו, היה לו לשאול אותו בדרך כבוד, ולא לבלבל את יצועיו. לרוב להיטותו לשמור על כבוד אמו, פגע ראובן בכבוד אביו. זוהי הפחזות.

ראובן חָטָא, טועה? יש מבארים, שחז"ל רצו לרמוז לנו בזה, שהאומר "ראובן חטא" טועה לא רק בהבנת מעשה בלהה, אלא בכל גישתו לתורה הוא טועה! הוא "אינו אלא טועה" - בכל מקום ומקום שלומד בתורה! מדוע? מפני שכל התורה כולה מלמדת אותנו, עד כמה רחוקה הקדושה מן הטומאה, ועד כמה מדובר בשני הפכים קטביים, שעולם ומלואו מבדיל ביניהם, ואין שום אפשרות שידורו בכפיפה אחת. ואם כן, לא יתכן שאדם מצד אחד יכשל בעבירה כל כך חמורה, ובתאווה כל כך שפלה, ומצד שני שמו יכתב על אבני החושן והאפוד לזכרון לפני ה' (שמות כה, יב; ושם, כט), להיות מליץ יושר על עם ישראל. מי שחושב שהדבר יתכן - אינו אלא טועה בהבנת כל התורה כולה¹². הוא אינו מבין כלל את התורה, ואת היסוד הגדול המונח בה, שקדושה וטומאה אינן הולכות יחד.

גם על דוד אמרו חז"ל, "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" (שבת נו, א), וגם כאן הפירוש הוא, שלא רק בהבנת פרשת דוד ובת שבע הוא טועה, אלא בהבנת כל התורה כולה הוא טועה. אמנם אי אפשר לומר שדוד לא חטא כלל, שהרי נתן הנביא הוכיח אותו על מה שעשה (שמו"ב יב), וגם דוד עצמו חיבר מזמור שבו הוא מתנודה ומבקש כפרה על מה שקרה (תהלים נא), אבל לומר שדוד חָטָא במה שמשמע מפשוטו של מקרא - בַּתְּאוֹת עריות ובשפיכות דמים (של אוריה החתי) - האומר כן אינו אלא טועה בהבנת כל התורה כולה. כי לא יתכן לצלול לתהומות של חָטָא וטומאה בלילה, ובבוקר לקום ולומר "חָטָאתִי לַה'" (שם, יג), ולחזור להיות "מְשִׁיחַ אֱלֹקִי יַעֲקֹב וְנָעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל" (שמו"ב כג, א) ששורה עליו שכניה כדי לחבר את ספר תהילים. מי שאומר כך, אינו מבין את הריחוק הגדול שבין הקדושה והטומאה, עד כמה הם אינם הולכים יחד. הוא אינו מבין מה זה חטא, ועד כמה החטא מרחיק את האדם מן הקב"ה.

אז מה בכל זאת היה חטאו של דוד במעשה בת שבע? - אומרים חז"ל, שדוד ראה ברוח הקדש שבת שבע ראויה היתה לו מששת ימי בראשית¹³ (סנהד' קז, א), ושעתיד לצאת ממנה מלך המשיח. והרי גם ממנו צריך לצאת מלך המשיח! ממילא הוא מבין, שהוא מוכרח לקחת לשם כך את בת שבע, ולהעמיד ממנה ולדות. וכיון שדוד כבר לא היה צעיר באותה שעה, הוא כבר מתקרב לימי הזקנה, הוא חושב לעצמו: "אם לא עכשיו אימתי? צריך לקחת את בת שבע בזריזות!" וטעותו היתה, שדחק את הקץ והקדים את המאוחר. ובלשון חז"ל - "אֶכְלָה פָּגַה"¹⁴ (שם). לא היה צריך להזדרז כל כך. הקב"ה היה שולח לו את בת שבע בכל אופן, ולא היה לו לנקוט אמצעים מיוחדים כדי להשיגה. אבל עצם המחשבה היתה נכונה, שצריך להעמיד משיח לישראל מבת שבע. ובנוגע להריגת אוריה אמרו חז"ל, שאוריה מורד במלכות היה, וחייב מיתה (שבת נו, א. ועי' רש"י ותוס' שם, שנחלקו במה התבטאה מרידתו. וילענ"ד גם בכתבי של הפסוק נרמז שאוריה מורד במלכות היה. אוריה אומר לדוד: "חַי וְנָח נִפְשָׁךְ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" (שמו"ב יא, יא). "חַיָּךְ" - ביו"ד אחת. ללמדנו, שמשקל חיי המלך היה חסר אצליו. הוא אינו מחשיב מספיק את חיי המלך. דוד שולח אפוא את אוריה "אֶל מוֹל פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַחַיָּה" וגורם למותו. בכך הביא דוד על אוריה את העונש המגיע לו, והתיר לעצמו את אשתו למפרע [כל היוצא למלחמת בית דוד, כותב גט כריתות לאשתו] (שבת שם).

מה בכל זאת היה החטא בכל התכנית הזו? - חילול השם! אָפַס פִּי נֶאֱזַר נֶאֱזַר אֶת אִבִּי ה' בַּדָּבָר הַזֶּה" (שמו"ב יב, יד) - נִתְּתָ

(רש"י שם). גם אחרי שהנביא נשבע להם בשם ה' שהוא מקבל תשובה - "חַי אֲנִי נֶאֱמַר ה' אֱלֹקִים, אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַרְשָׁע, כִּי אִם בְּשׁוֹב רֶשַׁע מִדְּרָכָו וְחַיָּה" (שם, יא) - עדין קשה להם להבין את זה. "לֹא יִתְּנֶן דְּרָךְ ה'!" (שם, יז) מתקשים להאמין שאפשר לעשות תשובה ולהנצל.

גם אצל ישעיהו הנביא רואים, כמה קשה להתנקות מן החטא נקיון מוחלט. ישעיהו הנביא נכשל בחטא קל מאד, אמר על ישראל ביטוי קשה - "עַם טָמֵא שְׁפָתַיִם" (ישעיהו ו, ה), ומיד פָּרוּ לו, כפי שמספר הנביא: "וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן הַשָּׂרָפִים⁵ וַיִּכְרֹדוּ רַצְפָּה⁶, בְּמִלְכָּתָהּ לִקְחַת מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ". הגחלת היתה כל כך לווהטת - כלומר: במדרגה רוחנית כל כך גבוהה - עד שאפילו שָׂרָף, שהוא מלאך שכולו אש שורפת, לא היה מסוגל לאחוז בה⁷, ומוכרח היה ליטול אותה באמצעות כלי⁸. כלומר, הפגם בדיבורו של ישעיהו היה כל כך דק, עד שאפילו למלאך לא היתה תפיסה והבחנה בו, ולכן גם לתיקון הפגם נדרשה גחלת רוחנית כל כך, שאפילו המלאך לא היה יכול לאחוז בה בלא אמצעי (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 283). ומה קורה? - "וַיִּנָּעַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר: הִנֵּה נָגַע זֶה עַל שְׁפָתַי, וְסֵר עֲוֹנוֹךְ וְחַטָּאתְךָ תִּכָּפֵר" (ישעיהו ו, ז). כלומר, "בהתעלות זו לבר - על ידי המגע אל בחינה העליונה ההיא (של הגחלת) - כבר ממילא סר הפגם" (מכתב מאליהו שם).

מיד אח"כ שואל הקב"ה: "אֵת מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֵךְ לְנוּ?" (ישעיהו ו, ח) כלומר: מי ילך להוכיח את ישראל? (רש"י שם) "וַיֹּאמֶר, הֲנִי שְׁלִחְנִי!" ישעיהו מתנדב למלא את המשימה. בניגוד לנביאים אחרים, שמנסים להשתמט משליחות הנבואה - כמשה רבינו (שמות ג, יא. ועי' רש"י שם ד, י) וירמיהו הנביא (ירמיהו א, ו) - ישעיהו מתנדב מיד להיות נביא! צריכים להבין, שלהיות נביא המוכיח את ישראל, אין משמעות הדבר קבלת "שלישי" או "ששי" בכל שבת. השליחות להוכיח את ישראל כרוכה היתה בסבל וברדיפות, כפי שאומר ישעיהו בעצמו: "גִּוִּי נִתְּתִי לְמִיָּם וּלְחַיֵּי לְמִרְטִים, פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִקְּלָמוֹת וְדָק" (ישעיהו ו, ו). קבלתי את שליחות הנבואה, למרות שידעתי שבכך הפקדתי את עצמי לקבלת מכות, למריטת זְקָנִי, וליריקות בְּפָנַי. ישעיהו מוכן לסבול את הרדיפות והיסורים הללו, כדי לִנְבֵּא בשפתי בשם ה'⁹, ולתקן בזה את החטא שחטא בשפתיו. כך הוא עושה במשך שמונים שנה, לערך¹⁰, וכל זה בזמן שהמקדש קיים, ויש שעיר המשתלח, המכפר על עבירות קלות אפילו בלי תשובה (רמב"ם הלכ' תשובה פ"א ה"ב), וכל שכן עם תשובה, וישעיהו ודאי עשה תשובה, ואף על פי כן, לאחר כשמונים שנה - נהרג ישעיהו ע"י מנשה מלך יהודה ע"י פגיעה בפיו, מפני אותו חטא קל שחטא בפיו, שְׁפִינָה את ישראל בכינוי בלתי מכובד¹¹! (עי' יבמות מט, ב) כל תשובתו של ישעיהו, וכל הרדיפות והיסורים שעבר, ושמונים ימי כפורים שעברו מאז חָטָא, ושמונים שעירים שהוקרבו בהם - לא הספיקו לתקן ולמחוק לגמרי אפילו חטא קל כזה. כי למדרגה התחתונה של התשובה - קל מאד להגיע. אבל להגיע למדרגה העליונה, לשלמות התשובה, שהחטא יעלם לגמרי - זה כבר קשה מאד. אפילו לצדיקים גמורים כמו ישעיהו הנביא, קשה להגיע לתשובה שלמה לחלוטין.

"אינו אלא טועה" - בהבנת כל התורה כולה!

יש ששאלו, למה נקטו חז"ל לשון ארוכה, "כל האומר ראובן חטא, אינו אלא טועה"? למה לא נקטו לשון קצרה, "כל האומר

למה מתבטא הכתוב בחריפות על חטאיהם של אישי התנ"ך?

והנה, אם ראובן ודוד ובני עלי לא חטאו בחטא החמור שנזכר בהם, כפי שמשמע מפרשטו של מקרא, למה מתבטא עליהם הכתוב בלשון בוטה כל כך, כאילו חטאו בגופה של עבירה? ומדוע מדקדק עמם הקב"ה, ומענישם בחומרה רבה כל כך?

נסביר את הדבר במשל: יהלום יקר, כל שריטה קטנה מורידה את ערכו באופן ניכר. לעומת זאת, בגרוטאה של מתכת - שריטה קלה אינה מעלה ואינה מורידה. כדי לפגום בערכה של גרוטאה מתכת, יש לפגום בה פגימה הרבה יותר רצינית מאשר שריטה קלה. כך גם היחס בין ראובן לאנשים פשוטים. הפגם הנגרם לראובן ע"י העון הקל שעשה, הוא כשריטה ביהלום. שריטה קטנה - וערכו של היהלום נפגם מאד. לעומת זאת, אצל אדם רגיל, עברה כזו אינה נחשבת למאומה. רק עבירה חמורה מאד תפגום באדם רגיל באותו שיעור שה"שריטה" פוגמת אצל ראובן. לכן, כדי שנבין עד כמה פגם המעשה שעשה ראובן בערכו, מתאר לנו הכתוב את מעשהו כמעשה חמור לפי ערכו. כך גם לגבי דוד המלך, וכך לגבי כל האחרים שאמרו עליהם כן, כבני עלי, ובני שמואל, ושלמה המלך ועוד (שבת נה, ב - נו, ב). מסיבה זו הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה (יבמות קכא, ב), ומעניש אותם בחומרה על עבירות קלות, שאצלנו אינן נחשבות למאומה. כי אצלם, מעשה עבירה קל פועל באופן משמעותי הרבה יותר מאשר אותה עבירה אצל אדם רגיל¹⁵.

אחת הבעיות הגדולות כיום היא, שהמציאו שיטה ללמד תנ"ך "בגובה העינים", ולהביט על אישי התנ"ך "בגובה העינים". צריך להבין, שאנו עוסקים באנשים גדולים, וגם חלק מן הרשעים שבתנ"ך היו אנשים גדולים. צריך ללמוד תנ"ך במוחין דגדלות, לא במוחין דקטנות. לראות אלו אנשים יש לנו בתנ"ך. דוד המלך, עם כל הטענה על מעשה בת שבע, הוא הקים עולה של תשובה (מ"ק טז, ב), הוא כביכול הרגל הרביעי במרכבה של הקב"ה, יחד עם שלשת האבות (זוהר ח"א רמח, ב), וזוכה שהקב"ה יבטיח לו מלכות נצחית עד ביאת המשיח במהרה בימינו (שמו"ב ז, טז). האם אפשר למדוד אדם כזה בכלים שלנו?! ... אם דוד היה יהודי כמוני, למה הקב"ה בחר דוקא בו להוציא ממנו משיח? למה לא בחר בי?... כנראה שיש איזו סיבה. יש הבדל. אנחנו לא יכולים להשוות את עצמנו לדוד ולשאר גדולי ישראל, ולמדוד אותם בכלי המדה שלנו. אז נכון ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א), אבל צריך להבין שגם "פשוטו של מקרא" אינו בהכרח הפירוש המילולי הפשוט. מוכרחים תמיד לראות, שהפירוש יהיה מותאם לאדם שעליו מדברים¹⁶. אי אפשר לומר על אנשים גדולים אותו פשט שהיינו אומרים על אנשים מן השורה כמותנו. וכשמדובר בדוד המלך, אי אפשר לפרש את הדברים באותה הבנה, כאילו מדובר באדם פשוט. צריך להבין, שלדוד היו חשבונות רוחניים במה שעשה, אלא שהחשבון היה מוטעה, ולכן נתן הנביא בא ומוכיח אותו וה' מעניש אותו, ולרום מדרגתו של דוד, נחשבת לו טעותו כמו שהיינו מחשיבים לאיש פשוט גילוי עריות ושפיכות דמים. אבל לא שדוד חטא בחטאים אלה מתוך תאוה שפלה ח"ו. וכך גם לגבי שאר האנשים שהגמרא מונה. אסור ללמוד תנ"ך בגובה העינים. צריך ללמוד תנ"ך בגובה ארזי הלבנון, או יותר נכון - בגובה השמים. לא בגובה העינים. כי אישי התנ"ך היו אנשים שמימים, ולא אנשים ארציים¹⁷.

פתחון פה לאויבי ה', לומר שלא הרגת את אוריה אלא כדי לקחת לעצמך את אשתו. לא מבינים שהרגת אותו בגלל שהיה מורד במלכות. "היה לך לדונו בסנהדרין" (שבת שם), ואז כולם היו רואים שהוא נדון כמורד במלכות, ולא לשלוח אותו להקריב בחזית המלחמה עם בני עמון, שבזה נתן פתחון פה לאויבי ה' לומר שמשית אלקי יעקב ונעים זמירות ישראל הוא שופך דמים ומגלה עריות, ואין לך חילול השם גדול מזה. [וכן לקיחת בת שבע היה בה חילול השם, בגלל מראית העין, כאילו לקח דוד אשת איש. הרי עד היום הבורחים בעם אומרים, שדוד אכן לקח אשת איש...]. זהו שאומר אח"כ דוד במזמור התשובה שלו: "ל'ך ב'ך ב'ך חטאתי" (תהלים נא, ו), כלומר, לא היתה בהריגת אוריה ובלקיחת אשתו עבירה בין אדם לחברו, אלא רק בין אדם למקום - עבירת חילול השם (זוהר שמות קו, ב). מראית עין של לקיחת אשת איש ושפיכת דם נקי.

זהו גם מה שאומר לו נתן הנביא: "וְאֵתוּ הָרֶגֶת בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן" (שמו"ב יב, ט). מהי ההדגשה "בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן"? אמרו חז"ל, שבא הנביא לומר לו בזה, שהטענה כלפיו אינה על עצם מה שהרג את אוריה, שכן אוריה מורד במלכות היה, וראוי היה להרגו. הטענה היא רק על כך שהרג את אוריה "בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן". שכן מנהג העמונים היה, שהיו חוקקים על חרבותיהם דיוקן של עבודה זרה שלהם, וכשהיו מנצחים, היו אומרים שהעבודה זרה שלהם היא שניצחה (זוהר שמות קז, א). אינני יודע אם מוכרחים לפרש דברים אלו כפשוטם, שהיה כתוב על חרב בני עמון שם של עבודה זרה. אפילו אם לא כתוב שם, הכוונה היא שכשגויים מתגברים על ישראל, הם אומרים: "יִדְּנוּךְמָה, וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת" (דברים לב, כז), והרי זה חילול השם נורא.

גם על בני עלי אומרים חז"ל, "כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה" (שבת נה, ב). אמנם הנביא כותב עליהם דבר נורא, "אֲשֶׁר יִשְׁקָבֶךָ אֶת הַנָּשִׁים הַצָּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (שמו"א ב, כב), אבל חז"ל אומרים שבני עלי כלל לא חטאו בעריות כפי שנראה מפרשטו של מקרא, אלא בחטא קל הרבה יותר. הם רק לא מיהרו להקריב את קרבנות הנשים הללו, והיות ועל ידי זה הן התעכבו בשילה ולא חזרו הביתה לבעליהן, נחשב להם הדבר כאילו לקחו את הנשים כאלו לעצמם. אבל באמת הם לא לקחו שום אשת איש לעצמם ח"ו, רק התעצלו קצת בהקרכת הקרבנות, לכן נכתב עליהם בלשון חריפה כזאת.

הירושלמי (כתובות פ"ג ה"א) מביא הוכחה לכך, מזה שהנביא מוכיח אותם על מה שהם עושים, אבל מוכיח אותם על עבירות קלות יחסית, ולא מזכיר עבירה של אשת איש. משל למה הדבר דומה? לאדם שיראה את חברו אוכל ר"ל ביוה"כ במסעדה טרפה, והוא ניגש אליו ואומר לו: "למה לא ברכת לפני שאכלת"? ... זה מה שאומרים למי שאוכל ביוה"כ?! ...! אלא שזה באמת מה שהיה, שלא היו שם עבירות כל כך חמורות, היו רק דברים קלים, אלא שלגבי בני עלי שהם אנשים חשובים, נחשבות להם עבירות קלות לעבירות חמורות. לכן נשבע ה', "אם יִתְפַּפֵּר עֶזְרָא בֵּית עֲלִי בְּזִבְחַ וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם" (שמו"א ג, יד), ואעפ"כ חז"ל אמרו, ש"כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה".

אם נזכה להבחין בתפארתם של הצדיקים, נזכה גם להבחין כמה צריך לברוח מעבירות. כמה צריך להיות דבוק במצוות ובמעשים טובים, ולא להכשל בעבירות. ה' יעזור לנו שלא נכשל, ויחזיר לנו את מלכות בית דוד למקומה במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

שומעים אנשים אומרים על גדולי עולם דברים שודאי לא היינו מאמינים על צדיקים שחיו בדורות מאוחרים יותר. למשל, אומרים על דוד המלך דברים שלא היו מאמינים על ה"חפץ חיים". הכל יודעים שה"חפץ חיים" היה פחות מדוד המלך, ובכל זאת על ה"חפץ חיים" לא יעלה על הדעת לספר סיפורים גרועים כאלו, כמו שמספרים על דוד המלך. אם ל"חפץ חיים" אתה מבין שאי אפשר "להדביק" סיפורים כאלו, אז למה לדוד המלך אפשר...? צריך להכיר את הדמויות של התנ"ך ושל חז"ל, למדוד אותם בקנה המדה הנכון, שאליו הם ראויים.

1. ולפי "וישכב" היינו שחש לשכב. ולרום מדרגתו של ראובן, מעלה עליו הכתוב כאילו שכב ממש, לכן נאמר "וישכב".
2. נאמרו כמה פירושים בזה, מהו "בלבל מצעו של אביו", ואכמ"ל. ועכ"פ, לפי דעה זו, "וישכב" היינו שפגם בחוקי הצניעות, והתערב בסדרי משכבו של יעקב אביו. ולרום מדרגתו של ראובן מעלה עליו הכתוב כאילו שכב, כי שורש אחד בלבלול ולשכיבה, ששניהם פוגעים בממשלת האיש על אשתו, לכן יש בבלבלול בחינה דקה של שכיבה, לכן נאמר "וישכב".
3. וצריך להבין לפי זה, מה פירוש דברי חז"ל, "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר (בראשית לה, כב), מלמד שכולן שקולים כאחת" (שבת נה, ב). הגם שלא חטא בעריות, אבל הרי בלבל יצועי אביו, וא"כ איך "כולן שקולים כאחת"?
4. וצ"ל, שאילו היה חטא בעריות ח"ו, אי אפשר היה כלל למנות אותו עם שאר האחים במנין אחד, שהרי הוא מסוג לגמרי אחר, שהוא טמא שבטמאים, והם טהורים וקדושים. וכשם שאין מונים במנין אחד בהמה עם בני אדם, כך אין למנות במנין אחד חוטא וטמא עם צדיקים קדושים וטהורים. וממה שמנה אותו הכתוב יחד עם שאר השבטים, שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר", על כרחך שלא חטא בחטא חמור כ"כ. ו"שקולים כאחת" אין הכוונה שהם שווים לגמרי, אלא הכוונה היא שהם מאותו סוג, ושייך למנותם במנין ובסדר אחד.
5. ולדעת הרמב"ן הכוונה היא למעשה התשובה.
6. הוא המלאך מיכאל (ברכות ד, ב).
7. גחלת (רש"י), והוא כמו "רשפה" בשי"ן [רשפיה רשפי אש] (שה"ש ח, ו), כי אותיות זסשר"ץ (שמוצאן מן השיניים) מתחלפות לפעמים זו בזו (עי' רש"י ומצודות). וכאן התחלפה השי"ן בצד"י. ובמדרש אמרו: "רשפה - רץ פה. רץ פה למי שאמר דלטוריה על פניו" (שהש"ר א, ו).
8. מפני שהאש שנטל השרף מעל המזבח "היה אש דשכינה, שהיא אש אוכלת אש (יומא כא, ב), ועל כן לא היה יכול השרף ליטול", למרות שגם הוא עצמו היה עשוי מאש (פרי צדיק, פרשת פקודי אות ד'). [ומצינו, שאפילו המלאך גבריאל, שהוא שר של אש הממונה על האש (פסחים קיח, א), כשנצטוו: "בא אל פניו לטול" ו"לגלגל אל פתח לקרבו, ומלא חפניו גחלי אש מפינו לפרקים" (יחזקאל י, ב) - חשש שמא יפנה (ויק"ר כו, ח), וביקש מן הכרוב ליטול ולתת לו, כדי שביניהם יצטננו הגחלים בידו של הכרוב (רש"י יחזקאל שם)].
9. ואף על פי שגבריאל שרו של אש - אש של מעלה שאני" (עץ יוסף ויק"ר שם).
10. ומבואר במדרש, שכלי אחד לא הספיק לו, וכשניסה ליטול את הגחלת במלקחת אחת - עדין היה נכונה ממנה! רק כאשר השתמש בשני כלים - מלקחת בתוך מלקחת ("מלקחים") - אז הצליח ליטול את הגחלת (ילק"ש ישעיהו ס"ו ת"ו). וצ"ע מאי שנא כלי אחד משני כלים, ומהו עומק הענין בזה. וכנראה עומק הענין הוא, שהיו שם שתי בחינות שהבדילו בין מדרגתו של המלאך למדרגת הגחלת. ואשרי העומדים על סוד הענין.
11. עי' רש"י (שמות ז, א) ורשב"ם (שם ובראשית כ, ז), שנבואה היא מלשון "ניב שפתים" (ישעיהו נז, יט), והוא לשון דיבור. [אך עי' אב"ע (שמות שם) שחלק על כך].
12. אולי לא נרדף במשך כל הזמן הזה, שכן בחלק גדול מתקופת נבואתו היו מלכים צדיקים ביהודה - עזריה יותם וחזקיהו - ואולם בחלק מתקופה זו מלך ביהודה אחז הרשע, ואז כנראה התקיימו הדברים האלו, ש"גוי נתיי" למקים" וכו'.
13. חז"ל, הם שמסרו לנו כן להדיא, שישעיהו נהרג מפני אותו חטא קל שחטא בפיו, "דאמר בתוך עם טמא שפתים אנכי ישב" (יבמות מט, ב). והנה, מנשה שהרג את ישעיהו, לא ידע (כנראה) שעל כך הוא נהרג. ובכל זאת, גם מנשה, דן והורג את ישעיהו בגלל חטא שחטא בפיו (לדעתו של מנשה) - שהיו נבואותיו סותרות את נבואתו של משה רבינו, [כמבואר בגמ' (שם)]. ואולם הגמ' מבארת מיד, שאין שום סתירה בין הנבואות, והכל מיושב. וכנראה טענתו של מנשה היתה, שישעיהו אמר את הדברים מעצמו, ולא מפי ה' (שהרי הם סותרים לדברי תורה). ואולי רצו בשמים לרמוז בזה לישעיהו לפני מותו, על מה הוא נהרג - על שאמר דברים מפי עצמו, ולא מפי ה'. [עי' רש"י (שם ד"ה נסרוה לפומיה) שכתב: "ומשום הכי איענש לנסורי פומיה, משום דקריניהו לישראל ע"ם טמא שפתים" מדעתו, שלא צוה לו הקב"ה, ולא מחמת תוכחה". ועי' גם "פרי צדיק" (פקודי אות ד') שבאר באופן אחר קצת].
14. וצ"ע על ביאור זה ממה שאמרו חז"ל: "כל האומר מלכת דשכא" (ב"ב טו, ב). וכן: "כל האומר רבי מאיר לא סמכו רבי עקיבא - אינו אלא טועה! סמכיה רבי עקיבא ולא קיבלו, סמכיה רבי יהודה בן בבא וקיבלו" (סנה"ד, יד, א). ובשני מקומות אלו לא שייך לבאר, שכל האומר כן אינו אלא טועה בהבנת כל התורה כולה.
15. ובפשוט נראה לבאר, שאילו היה נאמר "כל האומר כך וכך טועה", לא היה משמע מזה שכל הדבר כולו אינו נכון, אלא היה משמע רק שיש בו איזו טעות, אך כלל הדבר - נכון. [ועי' כעין ביאור זה ב"פתח עינים" לחיד"א (שבת נה, ב). אלא שלפי פירושו עדין יקשה מב' מקומות הנ"ל. ואכמ"ל].
16. ומ"מ, עצם הנקודה שכל האומר ראובן חטא, או דוד חטא, לא רק בהבנת פרשת ראובן ובלהה ופרשת דוד וכת שבע הוא טועה, אלא בהבנת כל התורה כולה הוא טועה - זה ודאי נכון, מהטעמים שביאר הרב שליט"א; גם אם לא זה מה שנתכוונו חז"ל לומר באריכות הלשון "אינו אלא טועה".
17. והטעם שלא ניתנה לו מיד, מבואר בחז"ל, שכאשר רצה דוד לכרות את ראשו של גלית (לאחר שנהגו), לא היה יכול, כי כובע הנחושת שהיה על ראש גלית (שמו"א יז, ה) היה סגור ומסוגר באין אפשרות לפתחו, ורק נערו של גלית, "נשא הצנצה ההלף לפניו" (עי' שם, ז), ידע איך לפתחו. ונדר לו דוד נדר לתת לו בת ישראל לאשה, כדי שיפתח לו את הכובע, ופתח לו. אמר הקב"ה לדוד: "בנות ישראל אתה מחלק? חייך, אשתך נתונה לו!" והיא בת שבע הראויה לדוד. כי הנער נושא הצנצה - אוריה החתי היה, והיה נכרי ונתגייר, [ולכן נקרא "החתי"]], ונתן לו דוד את בת שבע בת אליעזר לאשה ("כלי יקר" שמו"א יז נא, בשם מדרש חז"ל; מובא גם ב"מרכבת המשנה" על הרמב"ם הלכ' איסורי ביאה פ"ג ה"ב).
18. ב"חשק שלמה" עמ"ס סנהדרין (קז, א) הביא מהאר"י ז"ל, שחז"ל נקטו כאן מליצה זו - "שפאקלה פנה" - כי בלשון חז"ל נקראות התאנים "בנות שבע" (מעשרות פ"ב מ"ח), [והוא מין מסוים של תאנים (עי' תוס' ע"ז יד, א ד"ה בנות שוח)], ולכן אמרו חז"ל על בת שבע, "שפאקלה פנה", דהיינו - תאנה שלא נתבשלה כל צרכה.
19. וכך כתב הר"ן: "צריך ביאור למה שנכתב בפשט הכתובים עון בת שבע, כאילו דוד חטא... אבל התשובה בזה, כי... הציע הכתוב זה, כאלו חטא חטא גדול ועצום, שאותו המעט לדוד שמודים בו רבותינו ז"ל שחטא, היה נחשב לו כמו שהיה נחשב לאדם אחר שחטא כל מה שיוזמה עליו פשט הכתוב" (דרשות הר"ן סוף דרוש הששי).
20. וכבר דקדק הרמב"ן וכתב, שחז"ל לא אמרו "אין מקרא אלא כפשוטו", רק אמרו "אין מקרא יוצא מיד פשוטו". והכוונה בזה, ש"יש לנו מדרשו עם פשוטו, ואינו יוצא מיד כל אחד מהם, אבל יסבול הכתוב את הכל, ויהיו שניהם אמת" (הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות, שורש שני). וכן בנידון דידן, האמת היא שדוד אכן חטא בבית

שבע, אך לא כפי שמשתמע מפרשטו של מקרא, [שזהו בבחינת "אין מקרא אלא כפרשטו"], אלא כפי שנתבאר כאן בדברי הרב שליט"א.
 17. וחכם אחד אמר על לימוד תנ"ך "בגובה העינים" - אל תיקרי "גובה עינים", אלא "גבהות עינים", והוא לשון גאווה וגסות הרוח, ועל זה אמר דוד המלך: "גִּבְהַת עֵינַיִם וַרְחֵב לִבָּב - אֲתוּ לֹא אוֹכֵל" (תהלים קא, ה). ועי' רש"י (ישעיהו ב, יא).